

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ФОЛЬКЛОРНОГО ТЕКСТУ

Фольклорна свідомість: методологічні аспекти вивчення

УДК 82.0:398

Ірина КИМАКОВИЧ

Кандидат філологічних наук,
науковий співробітник відділу фольклористики
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології
імені М. Т. Рильського НАН України
e-mail: orisya.monast@mail.ru

Статтю присвячено вивченню фольклорної свідомості. У ній порушено питання розмежування свідомості міфології та фольклору, здійснено типологію міфологічної й історичної форм свідомості за типами культури і за спрямованістю на об'єкт освоєння. Фольклорну свідомість розглянуто як художню та нехудожню практику сучасності. На думку дослідниці, первісне значення поняття "фольклорна свідомість", яке виникло для означення сільського фольклору, застаріло, а тому фольклорну свідомість потрібно тлумачити як технологію біокультурної адаптації.

Ключові слова: фольклорна свідомість, народна культура, фольклор, художній образ.

Мета цього повідомлення – актуалізувати питання, пов'язані з міждисциплінарним вивченням фольклорної свідомості (далі – ФС). Наше завдання – розглянути основні властивості ФС та типологію її форм у контексті положень, сформованих гуманітарними та суспільними дисциплінами.

Термінологічне словосполучення "фольклорна свідомість" з'явилося в науці 70-х років ХХ ст. для кваліфікації художньої специфіки народного світорозуміння [1] та з того часу вживається і в первісному значенні ("своєрідний тип художньої діяльності", "тип естетичного освоєння світу", "форма художньо-образного відображення інформації", "принципи та системи художнього вираження інформації" [2], [3], [4], [5], [6], [7]), і в ширшому розумінні, що апелює не тільки до естетики та стилістики народного світомоделювання, а й до його прагматики – "тип духовно-практичного освоєння світу", "спосіб гармонізації реального та ідеального світів", "форма інтелектуалізації", "особливий тип естетичної комунікації" ([8], [9], [10]) тощо.

1. Фольклорна свідомість: міфологія і фольклор.

Поняття "ФС" у науковий обіг увів Б. Путілов, але не здійснив його тлумачення [1]. Проте дослідник указував на те, що ФС виникла "у глибокій давнині", а це означає, що він розглядав фольклор як традицію, яку етнос передусім засвоює. Здавалось би, що й так зрозуміло, що фольклор формується на зорі історії, проте таке розуміння фольклору і до сьогодні поділяють не всі дослідники, розмежовуючи міфологію та фольклор як дві окремі форми колективної свідомості, а це своєю чергою унеможливило типологію історичних форм ФС.

Так, Н. Мечковська вказує на те, що "міфологія <...> – це історично перша форма колективної свідомості народу, цілісна картина світу, в якій елементи релігійного, практичного, наукового, художнього пізнання ще не розрізнені і не відокремлені один від одного. Фольклор – це історично перша художня (естетична) колективна

творчість народу (словесна, словесно-музична, хореографічна, драматична). Якщо міфологія – це колективна “передрелігія” давнини <...>, то фольклор – мистецтво безписемного народу, такою ж мірою колективно-безавторське, як мова” [11].

Таким чином, дослідниця розглядає і міфологію, і фольклор як колективні практики, яким явно не вистачає релігії. Проте ланцюжок “міфологія-релігія-фольклор” фіксує не історію постання свідомості, а наукову оцінку, пропаганду в радянський час, щодо актуальності фольклору як “народного мистецтва”. Разом із тим дослідниця ігнорує той факт, що фольклор є не тільки “поетичною творчістю”. Так, замовляння та прокляття для носіїв традиції є актуальними магічними практиками й сьогодні, а прикмети, забобони та сновидіння й досі використовуються із прогностичною метою.

Недооцінка прагматики сучасного фольклору зумовлена виключно науковими настановами, за якими міф – це архаїчне, сакральне знання, а фольклор – нове, профанне. Проте сучасна ФС демонструє розмаїття сакральних феноменів, пов’язаних зі зміненими станами свідомості та т. зв. псі-здібностями (замовляння, ворожба, пророцтво, шаманські камлання, екстрасенсорне сприйняття, позатілесний досвід та ін.), які, по суті, є актуальними формами міфології та магії. До того ж треба зауважити, що тут ми маємо справу з архаїчною функцією традиції, спрямованою на гармонізацію особи з її оточенням, – **магічною** (чи **квазімагічною**). Таким чином, міфологію ми вважаємо за один із компонентів фольклору.

Думка про те, що ФС репрезентує 2 типи свідомості – **міфологічний** та т. зв. **історичний**, поширена [12]. Проте критерії щодо виокремлення цих типів не усталені. Часто ці типи протиставляють за такими критеріями, як: *спосіб ведення господарства та уклад життя; історичний тип суспільства* (традиційне / індустріальне та постіндустріальне); *зв’язок із територією* (сільська / міська), *онтологічною спрямованістю, прагматикою* та ін.

3. Фольклорна свідомість: хронологізація форм за типами культури.

У науці не усталилася думка щодо того, коли з’явилася *homo sapiens* (людина розумна). Найпоширенішим є уявлення, що це відбулося близько 100000 років тому. Із цією датою ми й співвідносимо витoki міфологічної свідомості. Щодо історичної свідомості, то одні дослідники наполягають на тому, що вона почала формуватися в культурі Середньовіччя та Ренесансу (III – початок XVII ст.) [13], інші – в Бароко та Модерні (за Нового часу (з кінця XVI ст. – до початку XX ст.)) [14], при цьому проблема полягає в тому, що вчені по-різному розуміють поняття “сучасність”.

Прихильники *“модернізаційного підходу”* твердять, що визначальним при розмежуванні культурних форм, а таким чином і форм свідомості, є **тип комунікації** (усний чи писемний). А тому виокремлення двох типів культури (*“традиційна”* та *“сучасна”*) [15] змушує нас ставити питання про два типи свідомості, які вони постулюють: **традиційна** та **сучасна**. Проте за такого виділення мова йде тільки про розрізнення **фольклорної** та **літературної свідомості**, започатковану введенням письма. Разом із тим цей критерій фіксує тільки один рушій культури і до того ж не основний.

За *“цивілізаційного підходу”* вчені також виокремлюють дві форми культури: **культуру традиційну** (т. зв. культуру примітивної асоціації (чи “дикості”)) та **сучасну** (т. зв. культуру цивілізації) [16], [17], [18]¹.

¹ Дослідники цього підходу певною мірою абсолютизують критерій суспільного розподілу праці, виділяючи “культуру асоціації” та “культуру цивілізації” (пор.: докласова та класова культура). Тому треба визнати, що в основі “цивілізаційного підходу” лежить “формаційний підхід” (нагадаємо: культура первісно-родового суспільства, феодального, буржуазного та комуністичного), який у новітній формі залишається популярним і сьогодні, оскільки “матеріалізм виявляється дуже зручною, доцільною та прагматичною для цивілізації філософією” [19, с. 56].

Культура примітивної асоціації – це культура традиційна, яка активно проіснувала від кам'яного віку до модерного часу. Виникши як культура присвосення, вона під впливом неолітичної революції перетворюється в культури виробництва. І саме це зумовлює соціальну диференціацію суспільства: формуються групи людей, які спеціалізуються в певних видах діяльності. З'являються керамічні вироби, одомашнюються тварини. Цю культуру часто визначають як епоху “культурних героїв”, “великих людей”: великих жерців, чародіїв, оповідачів. Із цим часом дослідники пов'язують виникнення перших міфологічних систем, родоплеменних культів та релігій.

Для цього типу культури характерне виокремлення духовної діяльності як професійного заняття, але такого, що ще не стало основним заробітком. Розподіл праці вже існує, але він визначається природними факторами: віком, статтю, географічними особливостями території.

Культура цивілізації як сучасний тип культури започатковано тоді, коли виникають міста, держави, законодавство, писемність. Схема розвитку культури зберігається в тому ж розумінні, що вона й далі самофінансується та вже не за рахунок обміну духовних цінностей на матеріальні, як у культурі асоціації, а за добровільні пожертви “меценатів” і держави.

Разом із тим очевидно, що типології культури (за типом комунікації, способом професіоналізації, суспільною стратифікацією) уникають питань про онтологічні орієнтири культури. Чому, наприклад, сучасна культура транслює міфологію? І чому традиційна (колективна) культура апелює до життєствердних смислів, а сучасна (професійна, індивідуальна) – до нігілізму? Саме ці питання є засадничими в науковому дискурсі постмодерну.

4. Фольклорна свідомість та теорія народності.

Поява термінологічного словосполучення ФС була зумовлена, на наш погляд, інтуїтивним небажанням Б. Путілова підтримувати теорію народності, яку активно постулювали в науці.

Так, термін “**народність**”, що означав “справжні інтереси трудящих мас”, постійно викликав дискусії про те, що таке “справжні інтереси” різних суспільних груп у світлі “передової соціальної теорії”, що таке “трудящі маси” як такі, чи дійсно народність передбачає усвідомлення культурно-історичної (передусім національної) ідентичності та чи дійсно фольклор є “базовою формою народності”. Унаслідок дискусій появився міф про “початкову народність”, яка асоціювалася з сільською общиною та фольклором. Щоб відмежуватися від суспільної міфології щодо “переваг” радянського народу-нації та акцентувати увагу на тому, що фольклор формує передусім етнічну ідентичність, Б. Путілов і став використовувати спеціальний термін “ФС”.

Разом із тим, якщо йти за логікою типології культурних форм, **етнічна ідентифікація** співвідноситься з культурою фольклорного типу та **архаїчною (чи міфологічною) свідомістю**, а **національна ідентифікація** – із культурою індустріального або постіндустріального типів та **історичною свідомістю**. І саме це ствердив Б. Путілов, звертаючись до поняття “ФС”.

5. “Модус мислення”.

С. Грица як прихильниця системного підходу до вивчення фольклору вводить ще на початку 90-их рр. ХХ ст. у науковий обіг поняття “модус мислення”, яке вона трактує як “етносоціальну категорію, синтез понятійних та рецепторних елементів, що складають світоглядну систему установки, орієнтації, які відіграють важливу роль у творчій діяльності, поведінці. <...> Модус мислення має властивість локалізуватися в широкому просторі, піднімаючись над етнічними кордонами, у прикордонних зонах інтегрувати по стилю сусідні культури. Не випадково міжнародні варіанти тих самих пісень у контактних зонах можуть

бути між собою ближчі, ніж однонаціональні, розмежовані значним простором” [20, с. 20].

Відзначимо, що “модус мислення” дослідниця не зводить до аналізу етнопоетики, хоча його специфіка, звісно, зумовлюється індивідуальними онтологічними кодами, які етнос самостійно сформував у процесі життєдіяльності.

6. Фольклорна свідомість: суспільна прагматика.

ФС постала і досі функціонує як комунікативна практика контактних груп, спрямована на забезпечення їхніх потреб. З іншого боку, вона як суспільна практика покликана соціалізувати індивіда, надаючи йому систему комунікативних тактик і стратегій. Тому основними суспільними функціями ФС є **інклюзивність** (включеність у життя соціуму) та **ідеологічність**¹ (або онтологічність).

ФС не виділяють безпосередньо у структурі сучасної суспільної свідомості, проте різні її аспекти засвоєні науковою, моральною, естетичною та релігійною формами. До того ж витoki правової, політичної та економічної форм свідомості також тягнуться з ФС, оскільки вона регулює стосунки між людьми. Таким чином, ФС необхідно розглядати як **основу сучасної суспільної свідомості**.

Сучасна ФС формує етнічну ідентичність. Її носіями є суб'єкти суспільної діяльності, що безпосередньо комунікують, формуючи громадську думку. Отже, формування етноідентифікації відбувається через засвоєння інформаційних кодів минулого, усвідомлення сутності яких є нагальною потребою, адже саме вони значною мірою визначають долю кожного українця та перспективи нашого етносу й держави.

Разом із тим, варто наголосити на тому факті, що сучасна суспільна свідомість громадян України – явище поліетнічне, і хоча український сегмент є доміантним, але внаслідок економічної та демографічної кризи, а також активних еміграційних та міграційних процесів його обсяг зменшується. Сучасна українська ФС, звичайно ж, видозмінюється під тиском розмаїтих стресорів (від природних – до інокультурних), та її ядро – традиційні архетипи мислення і поведінки – залишається сталим [22], [23], [24].

Сучасну ФС потрібно розглядати у двох вимірах: автентичному (власне фольклорному) та номенклатурному (фольклоризованому). Автентичні форми ФС виникають і функціонують спонтанно у процесах усної комунікації, а номенклатурні форми ФС використовують в умовах офіційної комунікації для пропаганди певних суспільних ідей.

7. Фольклорна свідомість: онтологічні засади.

ФС ідеологічна за своєю сутністю. Її онтологічні засади змінювалися у процесі розгортання фольклорного мислення та фольклорної діяльності.

Типологія форм ФС за **спрямованістю на об'єкт освоєння** (природа – соціум – індивідуальність – наука) певною мірою фіксує генезу її онтологічних засад: 1) *одухотворення природи (фауни та флори)* (замовляння, казки про тварин, чарівні казки, загадки, обрядовий фольклор, балади, билички); 2) *обожествлення (чи звеличення) людини в її служінні громаді* (обрядовий фольклор, народні псалми, притчі, думи, історичні пісні, легенди, перекази, стрілецькі пісні); 3) *десакралізація дійсності, суспільний нігілізм* (анекдоти, побутові казки, прислів'я та приказки, заробітчанські пісні); 4) *одухотворення природи (космосу)* (т. зв. квазіфольклорна міфотворчість (билички про НЛО, екстрасенсів, анекдоти і т. д.)).

¹ Під поняттям “ідеологія” розуміємо систему ідей, які виражають у процесі комунікації. До того ж ми не вбачаємо істотної різниці в тому, як декларують цю систему ідей – прямо чи опосередковано, оскільки в обох випадках у ній зафіксовано свідомість – сукупність світоглядних засад, уявлень, поглядів і переживань, притаманних особистостям чи групам [21, с. 19].

8. Фольклорна свідомість: естетична сутність та концептуальна невизначеність.

ФС найчастіше тлумачать із позицій естетичної концепції сутності фольклору. Так, І. Голованов розглядає ФС як “інтегральний феномен <...> народної художньої свідомості”, як “особливий тип художнього освоєння дійсності” [25]. Такий підхід, як ми вже зазначали, правомірний у рамках естетикоорієнтованої фольклористики¹, яка скеровує свої зусилля на аналіз “способів та форм художнього виразу змісту” фольклорних текстів різних жанрів залежно від епохи їхнього побутування, регіональної специфіки та локальних традицій, на дослідження “єдиних для фольклору смислотворчих принципів” [25]. Проте сама постановка питання про єдині та “стійкі смисли і категорії традиційної духовної культури” викликає заперечення.

Б. Путілов із цього приводу писав: “Історична пам’ять етносу” у фольклорному відбитті не має ідеологічної монолітності, і було б небережно намагатися будувати на фольклорній основі якусь цілісну народну філософську систему. У фольклорі – за бажанням – можна знайти матеріал для позитивних і негативних висловів із приводу багатьох – одних і тих самих – життєвих ситуацій, для звеличення, виправдання або засудження одних і тих самих явищ. Помилкою виявляється готовність бачити в ньому тільки зосередження ідеалів, позитивної мудрості, соромливо замовчуючи вирази протилежного порядку або приписуючи їх суперечливості народної свідомості. Всеосяжність фольклору як сукупності історичної пам’яті етносу і його поліфункціональна спрямованість <...> зумовлюють його ідеологічну невизначеність і “всеїдність”, вільне відношення до альтернативних, часом взаємозаперечувальних трактувань і концепцій, перепадів оцінок” [2].

І. Голованов зазначає: “Виходячи з того, що фольклор – це специфічна художньо-образна сфера людської діяльності, фольклорна свідомість має образну природу. Образи складають її основний зміст, навколо образів групуються мотиви, стереотипи, уявлення, сценарії і фрейми. Художній образ, як відомо, не просто відображає (виділення наше. – І. К.), але й узагальнює дійсність, розкриваючи в одиночному, випадковому сутнісне, незмінне, загальне” [25]. Ця цитата ще раз свідчить про те, що дослідник розуміє фольклор виключно як “художньо-образну сферу людської діяльності”. Справа навіть не в тому, що “художній образ” не відображає дійсність (художніх образів у реальності не існує), а творить антропологічний вимір дійсності, фактично породжуючи ще одну дійсність, а справа в тому, що таке розуміння природи фольклорного образу, яке, до речі, пропагували прихильники неоісторичної школи, зазнало нищівної критики. Сутність фольклорного образу не може тлумачитися ні через конкретне вивчення історії народу, його життя та побуту, ні через вивчення “конкретного життєво-історичного смислу фольклору”, оскільки він “функціонує як модель, як концепція даної людської спільноти, що належить до її <...> пізнавальної діяльності, а не як “художнє відтворення реальності” [26] тощо.

9. Фольклорна свідомість та мовна свідомість.

Звернемо увагу читача і на проблему виділення фольклору із побутового, ділового та практичного мовлення [27], оскільки останнім часом фольклор вивчають як сукупність комунікативних практик. Безумовно, що традиційні уявлення про життя фіксують і мовленнєві, і фольклорні жанри², засвідчуючи, із одного

¹ З цього приводу К. Чистов писав, що критерії художності надто відносні, а естетична функція в фольклорі формувалась пізніше, ніж інші функції (практична, інформаційна, магічна, релігійна та ін.). До того ж дослідник наголошував на тому, що у сфері фольклору розділити функції на художні та нехудожні не можна [14].

² Розрізнення мовленнєвих та фольклорних жанрів і досі є проблемою. Так, О. Черхова зазначає до мовленнєвих жанрів ворожбу, сновидіння, образне видіння (галюцинацію) та забобон, хоча й аналізує ці жанри в контексті літературних джерел [28].

боку, **консервативність** народної онтології, а з іншого – її **динамічність**, оскільки кожен носій свідомості актуалізує тільки ті колективні уявлення про добро та зло, які відповідають його власним переконанням і засвідчують його власний досвід.

Отже, усний наратив як об'єктивована форма певної ідеології знаходиться на межі між мовленням і фольклором. А звідси впливає і той факт, що наукове виокремлення мовної та ФС є умовним. Така диференціація потрібна лише тоді, коли фольклор розглядають як “стиль мови”, “як мистецтво висловлювань”, “як гру уяви”, спрямовану на розвагу. Насправді ж фольклор в історичному ракурсі є прагматична діяльність, а його т. зв. арсенал художніх засобів первісно мав не естетичне, а магічне скерування.

Зауважимо, що семіотики поцінують мову як первинну моделюючу систему, а фольклор – як вторинну. І якщо на сучасному етапі це твердження можна аргументувати тим, що мовна компетенція формує всі форми культури, то з історичного погляду фольклор є форма кодифікації досвіду, а мова – механізм цієї кодифікації, а тому і фольклор, і мова первісно є рефлексорним, синкретичним феноменом культури, через те вони й засвідчують єдину логіку розгортання [29].

Чіткосформулювала свої погляди щодо рефлексорної природи ФСО. Фрейденберг: “<...> Можна спитати: звідки ж взялися первісні уявлення? <...> тотемістичні уявлення склалися в результаті чуттєвих сигналів, які йшли до примітивного мозку; <...> тут грає роль біологічний фактор, одночасно з соціальним. <...> Коли ж під впливом низького біологічного та соціального рівня думка людини виробляє тотемні уявлення – поки саме цей рівень існує, – подальші відчуття викликають тільки певні сприйняття, які були вказані системою уявлень” [30, с. 26]. А тому саме первісна міфологія, законсервована в мові та фольклорі, і досі певним чином впливає на структурування світу. “Уявлення організовують сприйняття, але не навпаки. Відчуття сприймаються через посередництво уявлень” [30, с. 26].

Таким чином, “мова – це форма свідомості людини як суспільного індивіда”, а тому “не слово саме по собі, а суспільно набуті знання, об'єктивовані в слові, є стрижнем свідомості” [31], бо в слові актуалізуються знання (уявлення та модельовані ними переконання, за допомогою яких людина сприймає реальність). Саме психологічний підхід до проблем ФС стверджує її динамічну сутність, спрямовану на поступове усвідомлення людиною законів природи.

ФС є щоденна практика адаптації контактної групи і до природного оточення, і до тієї соціальної реальності, яку формує ця група у процесі свого поступу. Безумовно, що на початкових етапах свого становлення ФС рефлексорна та в процесі її розгортання роль рефлексійних тенденцій зростає. Зрештою, саме рефлексійні тенденції ведуть до становлення самосвідомості та розвитку професійної культури з її культом особистості. З іншого боку, і рефлексійну свідомість потрібно розглядати як закономірний (за фактом наявності) етап адаптації нашого виду до природно-культурного ландшафту.

Ми наполягаємо на тому, що ФС варто оцінювати не тільки з позиції сучасного розуміння її естетичності, а передусім як еволюційна технологія, у процесі розгортання якої постала Людина розумна. Тому наукове вивчення наративних і дискурсивних основ антропологічної інформації та механізмів її трансляції сьогодні є надзвичайно актуальним.

Таким чином, термінологічне словосполучення “фольклорна свідомість” певною мірою апелює до онтологічної прагматики групових комунікативних практик, метою яких є передусім забезпечення життєдіяльності групи в теперішньому часі через передавання емоційно-інтелектуального досвіду (буттєвих смислів) минулих поколінь майбутнім. І в цьому разі важливо розуміти, що свідомість як така є надбанням т. зв. культури фольклорного типу, в якій інформацію породжують і транслують в усний спосіб.

Безсумнівно, термінологічне словосполучення “ФС” є адекватним у пост-модерному дискурсі, оскільки не тільки орієнтує на дослідження свідомості як технології біокультурної адаптації до умов зовнішнього середовища, але й засвідчує фундаментальну пов’язаність свідомості з фольклором.

ЛІТЕРАТУРА

1. Путилов Б. Н. Историко-фольклорный процесс и эстетика фольклора / Б. Н. Путилов // Проблемы фольклора. – Москва : Наука, 1975. – С. 12–20.
2. Путилов Б. Н. Фольклор и народная культура / Б. Н. Путилов. – СПб. : Петерб. востоковедение, 2003. – 464 с. [Інформаційний ресурс]. Режим доступу: <http://www.lib.csu.ru/vch/160/007.pdf> [Назва з екрану].
3. Костюхин Е. А. Лекции по русскому фольклору : учеб. пособие для вузов / Е. А. Костюхин. – Москва : Дрофа, 2004. – 336 с.
4. Найдыш В. М. Мифотворчество и фольклорное сознание / В. М. Найдыш // Вопросы философии. – 1994. – № 2. – С. 45–53.
5. Ярмоленко Н. М. Генезис поетичного мислення українців у контексті історичних обставин (на матеріалі козацької пісні Черкащини) : дис... канд. філолог. наук: 10.01.07 / Наталія Миколаївна Ярмоленко. – Київ, 1997. – 158 с.
6. Буряк В. Д. Фольклорне, художнє та публіцистичне мислення у контексті інтелектуально-образної еволюції (форми і методи вираження інформації у творчій свідомості етносу) : дис. ... канд. філол. наук: 10.01.07, 10.01.08 / Володимир Дмитрович Буряк. – Київ, 2003. – 462 с.
7. Литвиненко Г. С. Календарно-обрядові пісні: архетипно-образна система фольклорної свідомості : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.07 – фольклористика / Г. С. Литвиненко. – Київ : КНУТШ, 2009. – 21 с.
8. Шабалина О. И. Фольклорное сознание как способ духовно-практического освоения действительности: дис... канд. филос. наук: 09.00.01 – онтология и теория познания / Ольга Ивановна Шабалина. – Магнитогорск, 2000. – 142 с.
9. Литвинчук М. Балада “Вдова та її сини”: закони і “загадки” фольклорного мислення / М. Литвинчук // Література. Фольклор. Проблеми поетики : збірник наукових праць / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2003. – Вип. 17. – С. 118–125.
10. Буряк В. Українська фольклорна свідомість: генетично-формотворчий дискурс // Література. Фольклор. Проблеми поетики : наукове видання / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2009. – Вип. 31 : Присвячений дослідженню творчої спадщини Л. Ф. Дунаєвської. – С. 92–98.
11. Мечковская Н. Б. Язык и религия : лекции по философии и истории религий. Пособие для студентов гуманитарных вузов. – Москва : Агентство “ФАИР”, 1998. – 352 с. [Інформаційний ресурс]. Режим доступу: <http://mirovid.profforum.ru/t54-topic#59> [Назва з екрану].
12. Барг М. Эпохи и идеи: становление историзма / М. А. Барг. – Москва : Мысль, 1987. – 352 с. [Інформаційний ресурс]. Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/History/barg/index.php [Назва з екрану].
13. Ядрышников Л. Г. Фольклор и постфольклор в культурных практиках повседневности: автореф... канд. культурологии / Людмила Григорьевна Ядрышникова. – Екатеринбург, 2008. – 27 с.
14. Чистов К. В. Фольклор (в культурологическом аспекте) / К. В. Чистов // Культурология. XX век: энциклопедия. В 2-х т. – Москва, 1998. – Т. 2. [Інформаційний ресурс]. Режим доступу: [tp://gzvon.pyramid.volga.ru/biblioteka/kafedra_filosofii/libph/dic/cultxx/ef.htm#BM17063](http://gzvon.pyramid.volga.ru/biblioteka/kafedra_filosofii/libph/dic/cultxx/ef.htm#BM17063) [Назва з екрану].
15. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / Самюэль Хантингтон // Москва : ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 603, [5] с.
16. Британ В. Т., Бруй Т. О., Висоцький О. Ю. та ін. Культурологія: культурна еволюція та її основні етапи. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://libr.org.ua/book/220/3303.html> [Назва з екрану].

17. Клягин Н. Современная научная картина мира. [Інформаційний ресурс] Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Science/klyagin/03.php [Назва з екрану].
18. *Культурологія*. [Інформаційний ресурс] // Режим доступу: http://www.gumfak.ru/kult_html/uchebnik/uch04.shtml [Назва з екрану].
19. *Исаев В. Д. Человек в пространстве цивилизации и культуры / В. Д. Исаев.* – Луганск : Світлиця, 2003. – 188 с.
20. *Грица С. И. Образ и среда в фольклоре / С. И. Грица // Фольклор: Песенное наследие.* – Москва : Наука, 1991. – С. 18–22.
21. *Лалл Дж. Медіа, комунікації, культура. Глобальний підхід / Джеймс Лалл.* – К. : “К.І.С.”, 2002. – 264 с.
22. *Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення) / О. Донченко, Ю. Романенко.* – К. : Либідь, 2001. – С. 167–206.
23. *Бойко А. Архетипинародноїсміховоїкультури в українських політичних реаліях XXI ст. (Фольклор – 2004) / А. Бойко // Стиль і текст : наукове видання / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Ін-т журналістики.* – Київ, 2005. – Вип. 6. – С. 67–77
24. *Буряк В. Архетипне мислення як базова домінанта сучасної свідомості етносу / В. Буряк // Вісник Львівського університету: збірник наукових праць / Львівський університет ім. Івана Франка.* – Львів, 2003. – С. 23–31.
25. *Голованов И. А. Константы фольклорного сознания в устной народной прозе Урала (XX – XXI вв.): автореф. дис. ... доктора филол. наук. Специальность 10.01.09 – фольклористика. / Игорь Анатольевич Голованов.* – М., 2010. [Інформаційний ресурс] // Режим доступу: <http://dissers.ru/avtoreferati-dissertatsii-filologiya/a302.php> [Назва з екрану].
26. *Бочков П. Рецензия на книгу “Традиции русского фольклора” (МГУ, 1986) // БФ.* – 1987. – С. 104. Цит. за: *Путилов Б. Н. Фольклор и народная культура.* [Інформаційний ресурс]. Режим доступу: <http://www.infoliolib.info/philol/putilov/2.html> [Назва з екрану].
27. *Бахтин М. М. Проблема речевых жанров // Бахтин М. М. Собр. соч. / М. М. Бахтин.* – Москва: Русские словари, 1996. – Т. 5: Работы 1940–1960 гг. – С. 159–206. Комментарии. – С. 535–555.
28. *Черхова О. Типологія протетичних мовленнєвих жанрів / Олеся Черхова / Національний університет “Львівська політехніка”.* [Інформаційний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlnu_in_mov/2009_16/ [Назва з екрану]
29. *Іваницький А. І. Історичний розвиток фольклору. Проблеми походження, хронологізації та декодування народної музики.* – Вінниця : НОВА КНИГА, 2009. – 404 с.
30. *Фрейденберг О. М. Поэтика сюжета и жанра. Подготовка текста, справочно-научный аппарат, предварение, послесловие Н. В. Брагинской / О. М. Фрейденберг.* – Москва : Лабиринт. – 448 с.
31. *Рубинштейн С. Л. Сознание человека. Историческое развитие сознания у человека. Проблема антропогенеза // Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / Сост., авторы комм. и послесл. А. В. Брушлинский, К. А. Абульханова-Славская, С. Л. Рубинштейн / С. Л. Рубинштейн.* – СПб : “Питер”, 2000. [Інформаційний ресурс] Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/rubin01/txt08.htm> [Назва з екрану].

Folklore consciousness: methodological aspects of learning

Iryna KIMAKOVYCH

The article is dedicated to the analysis of folklore consciousness learning. It raises the questions of mythology and folklore distinction, and bears the typology of mythological and historical forms of consciousness according to culture types and direction towards the object of mastering. Folklore consciousness is viewed both as artistic and non-artistic contemporary practice. According to the researcher's point of view, the initial meaning of concept 'folklore consciousness', which arouse to denote the rural folklore, is now old-fashioned so it has to be interpreted as a technique of biocultural adaptation.

Key words: folklore consciousness, folk culture, folklore, artistic image.

Фольклорное сознание: методологические аспекты изучения

Ирина КИМАКОВИЧ

Статья посвящена анализу изучения фольклорного сознания. В ней затронуты вопросы разграничения мифологии и фольклора, осуществлена типология мифологической и исторической форм сознания по типам культуры и направленности на объект освоения. Фольклорное сознание рассмотрено как художественная и нехудожественная практика современности. По мнению исследовательницы, первоначальное значение понятия "фольклорное сознание", которое возникло для обозначения деревенского фольклора, устарело, а потому фольклорное сознание необходимо толковать как технологию биокультурной адаптации.

Ключевые слова: фольклорное сознание, народная культура, фольклор, художественный образ.

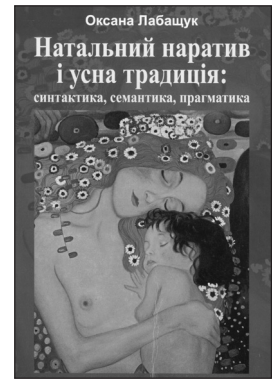
Стаття надійшла до редколегії 12.07.2013

Прийнята до друку 5.09.2013

Нові книги

Лабашук О. В. Натальний наратив і усна традиція: синтактика, семантика, прагматика: монографія. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2013. – 320 с.

У монографії вперше в українській фольклористиці досліджено натальні наративи – розповіді матерів про особистий довід очікування і народження дітей. У шести розділах розглянуто загальні структурні закономірності побудови таких розповідей, світоглядні уявлення сучасних українських жінок, які стали основою натального наративу. Проаналізовано характер побутування, особливості трансляції у традиції та функції материнських розповідей.

Пісні з родин і хрестин (збірник-реконструкція із теоретичною розвідкою, коментарями, моделями ритмоструктури, покажчиками) / Упоряд. А. І. Іваницький. – Вінниця: Нова книга, 2013. – 456 с.; ноти.

У збірнику подано українські народні пісні, що співають під час обряду родин і хрестин. Значна частина бесідних і переважна більшість гумористичних пісень про кумів виникли в умовах родинно-хрестинної обрядовості, тому їх включено до збірника. Уведено також зразки колискових пісень, оскільки їх уперше починають співати в обставинах похрестин, після першого покладення дитини до колиски. Пісні доповнено коментарями упорядника, подано аналітичні таблиці складо-числових структур, музично-ритмічних форм та ладо-звукорядів, регіональний покажчик, звід тематики пісенних текстів.

